

& SAVOIR-VIVRE®

Federico Kukso s-a născut în 1979, în Argentina. Este scriitor specializat în istoria științelor și STS (Science and Technology Studies) la Harvard University. Din 2016 este Knight Science Journalism Fellow la MIT (Massachusetts Institute of Technology). Publică articole în domeniile științei, tehnologiei și culturii în *La Nación* (Argentina), Agencia SINC (Spania), *Tec Review* (Mexic), *Le Monde diplomatique*.

Este autor al unor strălucite volume pe teme științifice și culturale precum *El baño no fue siempre así*, *Todo lo que necesitas saber sobre ciencia*, *Dinosaurios del fin del mundo*.

Federico Kukso

ODORAMA

ISTORIA CULTURALĂ A MIROSULUI

traducere din limba spaniolă de
CORNELIA RĂDULESCU

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

SAVOIR-VIVRE®

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Federico Kukso

ODORAMA. HISTORIA CULTURAL DEL OLOR

© Federico Kukso, 2019

© Penguin Random House Grupo Editorial S.A., 2021

© Baroque Books & Arts®, 2022

Imaginea copertei:

© Profimedia / akg-images. *Magdalena*, Bernardino Luini, cca. 1525

Conceptie grafică © Baroque Books & Arts®

Redactor: Aida TEODORESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KUKSO, FEDERICO

Odorama / Federico Kukso;

trad. din lb. spaniolă de Cornelia Rădulescu. - București: Baroque Books & Arts, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8977-95-9

I. Rădulescu, Cornelia (trad.)

008

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

Pentru Pablo, *cel înmiresmat*

„*Olfacio ergo cogito*“ („Miros, deci gândesc“).

WILFRID E. LE GROS CLARK, paleoantropolog britanic

„Istoria științelor seamănă adesea cu un bulevard care duce direct de la ignoranță la adevăr, dar nu e așa. Este o rețea de drumuri înfundate în care gândirea se rătăcește și se încurcă. O compilație de eșecuri lamentabile și uneori amuzante.“

PATRICK DEVILLE, *Ciumă & holeră*

„Multe s-au spus despre mirosuri, dar tot mai e nevoie de o istorie particulară a acestora.“

BERNARDINO RAMAZZINI,
medic italian din secolul al XVII-lea

„Câți istorici ne-au dat oare vreun indiciu despre mirosurile societăților vechi? Fapt este că cercetătorii au cam păstrat tăcerea despre duhurile trecutului, pare-se că motivați de repulsia determinată de sensibilitatea igienică modernă a prezentului.“

ROY PORTER, istoric al medicinei

„Odată uitat alfabetul mirosului care dădea naștere atâtor termeni ai unui lexic exact, parfumurile vor rămâne mute, nearticulate și imposibil de descifrat.“

ITALO CALVINO, *Numele, nasul*

„Dacă lucrurile nu ar mirosi, ar fi groaznic: nu ar mai fi reale.“

ADRIAN STOKES, poet și critic de artă britanic

„Istoria este cea menită să ne elibereze nu doar de influența nedorită a altor vremuri, ci și de influența nedorită a vremurilor prezente.“

JOHN EMERICH EDWARD DALBERG ACTON,
istoric și om politic englez

„Prin mirosuri și savori ne cunoaștem pe noi înșine.
Spunând ceea ce n-am putea spune prin cuvinte.“

CHUCK PALAHNIUK, *Snuff*

„Cine stăpânește mirosurile stăpânește inima oamenilor.“

PATRICK SÜSKIND, *Parfumul*

INTRODUCERE

Toate mirosurile lumii

Tapputi. Sunetul se estompează în grotă întunecată a gurii mele precum un ecou îndepărtat și străvechi. Tap-pu-ti. Exact ca scriitorul rus Vladimir Nabokov care o invocă pe Lolita parcurgând un traseu în trei pași cu vârful limbii, din cerul gurii până la marginea dinților, îi transform numele în corp, repetându-l ca o mantră. Speculându-l. „Tapputi“, insist. „Tapputi, Tapputi, Tapputi-Belatekallim.“ Și acolo, în transa hipnotică în care am pătruns, ies la lumină fragmente haotic dezordonate ale istoriei unei femei, o persoană, una dintre miile de milioane de *Homo sapiens* care s-au născut, au respirat, au visat și au murit, care din nisipurile adânci ale timpului a manipulat materia și, în consecință, a manipulat spiritele.

Nu-i cunoaștem și nici nu-i vom cunoaște vreodată chipul, fricile sau năzuințele. Puținul pe care îl știm despre ea îl știm din niște mici tăblițe de lut cu scriere cuneiformă din vechiul Babilon, datând din jurul anului 1200 î. Hr. și care îi păstrează amintirea – incompletă, dar vibrantă: pe vremea când Orientul Mijlociu era centrul de gravitație al

lunii cunoscute, această femeie era intendentă oficială a palatului regal. Cu o misiune extrem de importantă. Acum vreo trei mii de ani, în actualul Irak, Tapputi-Belatekallim era cineva cu mare influență, parfumieră într-o epocă în care substanțele parfumate, pe lângă faptul că exacerbau vanitatea și plăcerea, erau ingrediente esențiale ale tratamentelor medicale, ale ceremoniilor politice și ale riturilor religioase, precum ungerea statuilor zeităților care străjuiau sanctuarele din marile temple în formă de piramidă, numite „zigurate”, sau păstrarea corpului regilor și nobililor defuncți preț de câteva săptămâni, insuportabil de lungi, cât țineau complicatele rituri funerare.

Tăblițele de lut i-au teaurizat numele și au păstrat un secret. Căci Tapputi a lăsat moștenire generațiilor următoare o rețetă în care a ferecat tot ce a descoperit în ani de experimente, succese, eșecuri și neobosită perseverență: cum să produci un unguent înmiresmat pentru regele Babilonului distilând marile minuni ale imperiului, adică trandafirii, arborele de balsamum, trestia mirositoare, chiparosul și smirna. Tapputi a fost mai mult decât prima parfumieră și chimistă cunoscută din istoria umanității, o Evă a unei industrii și a unei religii azi milionare: a fost și cineva care jongla cu emoții.

Istoricii s-au încăpățânat să dea uitării și să elimine aproape sistematic din relatările lor nu numai femeii precum Tapputi, dar și mirosurile: contactul nostru cu acea mare netedă, lină, lipsită de margini vizibile care configurează trecutul – în cuvintele scriitorului Alan Pauls – este și a fost dintotdeauna dezodorizat. Îl citim, îl învățăm (și îl uităm), ni-l amintim, ni-l imaginăm, dar nu mirosim defel semnele unei lumi pierdute care, în ciuda generalizatului Alzheimer social, se încăpățânează să ne ajungă din urmă și să ne avertizeze să nu repetăm greșelile generațiilor care ne-au precedat.

Mirosurile sunt trecute sub tăcere, sunt ignorate. Uneori sunt chiar disprețuite și aruncate în abisul rușinii. Arome, parfumuri, miresme, esențe, duhori, putori, miasme, izuri fetide, pestilențiale, emanații, efluvii, damfuri și alți termeni pe care îi cuprindem sub umbrela cuvântului „miros“ compun un cosmos misterios, dimensiunea invizibilă și ascunsă a realității, deși încă din vremuri imemorabile toate religiile lumii au încercat comunicarea cu sacrul și potolirea furiei zeilor arzând rășini parfumate. Comerțul cu substanțe aromatice a ridicat și a dărâmat imperii. Căutarea acestora a impulsionat călătorii homerice și descoperirea de continente și teritorii necunoscute. Cu mult înainte de apariția internetului, arome exotice au pus în legătură și, precum ambasadorii unor țări îndepărtate, au apropiat culturi aflate la mare distanță unele de altele. Prejudecăți olfactive au determinat revoluții politice și culturale, conflicte diplomatice, rasiale și epidemii. Amestecuri dense de duhori răscolitoare au determinat mutații și mutilări în fizionomia orașelor, tot așa cum emanațiile corporale trădează diete, obiceiuri și habitudini igienice. În felul lor și în prezența unui prag de toleranță diferit în funcție de epocă, mirosurile au modelat sensibilități și imaginarul colectiv cu o forță hipnotică unică, în stare să trezească apetitul și dorința, să dezgroape amintiri și, mai ales, să alimenteze mituri și legende.

De-a lungul veacurilor, așa a fost viața mirosurilor – mirosuri imperceptibile sau neobișnuit de puternice, mirosuri intime sau colective, slabe sau tari – chiar cu mult înainte de apariția noastră ca specie pe Terra: ca personaje tăcute, coloane invizibile ale marii povești cosmice, așteptând să fie scoase din uitare și pe cineva care să le spună în sfârșit istoria.

„În fiecare zi, respirăm cam de 23 040 de ori și deplasăm cam 133 de metri cubi de aer, a calculat poeta și

eseista Diane Ackerman. Ne ia cam cinci secunde să respirăm – două ca să inspirăm și trei ca să expirăm –, timp în care moleculele de miros ne cuprind întregul sistem. Inspirând și expirând, percepem mirosuri. Ele ne acoperă, plutesc în jurul nostru, ne intră în corp, emană din noi.“ Așa a fost dintotdeauna, indiferent de epoca sau de locul în care am avut norocul sau ghinionul să venim pe lume. Și totuși, îmbibați de imagini, asurziți de șuvoiul muzical zilnic ce ne inundă urechile, cu buricele degetelor tocite de frecat atâtea ecrane digitale – suprafețele plăcerii erei noastre –, pierdem orice șansă de a salva și a aprofunda acest patrimoniu invizibil, această polifonie aromatică de azi și de ieri, care face parte din memoria comună, generație după generație. „Cultura occidentală se bazează pe un vast program de dezodorizare“, a decretat marele istoric francez Alain Corbin.

Evident, a experimenta și a cunoaște cum mirosea lumea în trecut – fie ca emanații ale culturii materiale, fie ca angrenaje ale imperiului simțurilor – nu constă într-o aspirație trivială, într-un capriciu senzorial: mai curând ne îmbogățește înțelegerea istoriei și ne permite relația cu oamenii ei de o manieră mai emoțională, carnală, fizică. Arome care funcționează pe post de ferestre, dar și de punți: nu îți poți aminti de lagărele de exterminare naziste fără să te gândești la mirosurile lor. „Lucrul cel mai rău acolo era duhoarea: de parcă te-ai fi aflat în bucătăria unui McDonald’s. Mirosul acela de vițel... Numai că nu era vițel, erau oameni“, scrie istoricul britanic Max Hastings în *Armagedon. Prăbușirea Germaniei, 1944-1945*.

Dar cum să dezgropi acele arome de odinioară, fantele absente de pe harta istoriei, când esența însăși a mirosului e caracterul său tranzitoriu, efemeritatea sa? Miresmele și miasmele nu se fosilizează. Nu există zăcăminte odorifere pe care să le excavezi. Și chiar dacă o

memorie exhaustivă ar fi în stare să le recupereze detaliat, mirosurile se risipesc, norii lor de molecule se disipează, circulă, se reciclează în atmosfera care învăluie planeta ca o pătură groasă protectoare. Și aici intră în scenă munca de detectiv a așa-numiților istorici ai sensibilității, precum Alain Corbin cu cartea sa fundamentală *Parfumul sau miasma: mirosul și imaginarul social în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*, Georges Vigarello cu lucrarea *Curatul și murdăria: igiena corpului din Evul Mediu încoace* sau istoricul medicinei și al simțurilor Jonathan Reinartz cu *Past Scents: Historical Perspectives on Smell (Arome din trecut: perspective istorice asupra mirosului)*, sau cea a istoricilor culturii și a sociologilor mirosului precum Constance Classen, Anthony Synnott și David Howes, care structurează cumva nucleul metodologic al acestei cărți: arta de a urma vechi cărări și de a identifica fire istorice până la a da de o iță din țesătura invizibilă din care se compune o sensibilitate tranzitorie.

Mirosurile ne plesnesc, ne zguduie interior așa cum puține lucruri din Univers o pot face. Există mirosuri care zăpăcesc, care îmbată mintea, care marchează limite, care ne influențează starea de spirit și comportamentul, care funcționează ca semnal de pericol sau ca simbol al unei stări. Aromele ne pot purta oriunde. Sunt mașini ale timpului, covoare fermecate care ne duc în lumi misterioase, în alte vremuri și în alte locuri, în dimensiuni ascunse sau încă necartografiate ale realității noastre. Și deși mulți vor să creadă că sunt trecătoare, mărunte, pieritoare, mirosurile și cauzele lor lasă urme directe și indirecte: în memoria personală și colectivă, în relatări, cronici de călătorii și jurnale intime, în rețete culinare, istorii clinice, rapoarte sanitare, tratate de medicină, în *graffiti*, hieroglife și picturi, în proverbe populare, în sticle pecetluite și pierdute pe fundul mării, în birocrăția statală și în tratate de geografie precum *Istoriile* lui Herodot,

unde scriitorul grec descrie aromele „pe cât de dulci, pe atât de divine“ ale Peninsulei Arabice.

În spatele fiecărui miros se ascunde o poveste, o mitologie în construcție, povești care încearcă să dea un sens lumii. Fiecare aromă are o biografie secretă: la originea fiecărei percepții olfactive stă o scenă epică, un episod de luptă.

La fiecare respirație, inhalăm tot atâtea molecule câte stele vedem în toate galaxiile Universului vizibil. De fiecare dată când tragem aer în piept, un roi de molecule suficient de volatile începe un drum lung prin aer până când e capturat de nas și făcut prizonier de un fel de perisori numiți „cili“. Fiecare miros pe care îl percepem – mirosul de cafea cu toast din fiecare dimineață, mirosul de grătar duminical, de iarbă proaspăt cosită, de materie fecală sau mirosul corporal condensat care se acumulează ca un zăcământ geologic în metroul care ne duce la muncă – urmează această odisee. Când inhalăm norul ăsta de molecule, fiecare dintre ele, în felul ei, se infiltrează ca un polițai în corpul nostru și stimulează un ansamblu specific de celule receptoare din nas, mici senzori care așteaptă răbdători să fie activați. De acolo pornește un semnal electric care, printr-o rețea neuronală modificată de sute de milioane de ani de evoluție, ajunge la creier până la o zonă foarte apropiată de aria de control a emoțiilor și a memoriei, unde mirosul este identificat. Și în timp ce ne alertează, ca parte a mecanismului crucial de supraviețuire, declanșează o constelație de asociații și, uneori, trezește și amintiri, care ies la iveală bubuind ușor ca niște mine ascunse sub straturi de experiențe sedimentate decenii la rând.

Într-un studiu realizat în 2014, Leslie Vosshall, neurobiolog de la Universitatea Rockefeller din New York, ajungea la concluzia că omul poate detecta mai bine de un miliard de mirosuri. Greu de crezut. Câte arome

cunoaștem? Câte mai avem de descoperit? Câte dintre ele ne catapultează în copilărie sau refac preț de câteva clipe amintirea vie a bunicilor, părinților sau fraților pierduți?

Biologii ne reamintesc că 99% din speciile care au populat Terra nu mai există. Același lucru s-ar putea spune despre mirosurile naturii. Extincția lor ar trebui să producă aceeași indignare ca aceea a unei limbi sau a unei specii animale dispărute. Ce mirosuri domneau acum 3,7 miliarde de ani, când ceea ce numim viață abia începea să pâlpeie? Câte dintre acestea nu le vom cunoaște nicicând? Universul mirosurilor e încă o *terra incognita*, un teritoriu de explorat în ciuda rezistenței sale înnescute. De fiecare dată când încercăm să-l cartografiem, să descriem mirosuri și să le închidem în cuvinte, vocabularul ne joacă feste. Se dovedește incomplet.

A trăi înseamnă a respira, iar a respira înseamnă a mirosi. Încă din primele clipe ale existenței noastre, când ne recunoaștem mama prin mirosul corpului ei, și până în ultimele zile, când o aromă familiară are darul de a ne transporta departe, într-un trecut pe care-l credeam uitat, tot timpul iradiem și percepem mirosuri. Mirosim și suntem mirosiți. Emanăm și facem schimb de informații: orice om emite un miros absolut singular, o simfonie aromatică ce se modifică în funcție de anotimp și de anii de viață. Mirosurile comunică. Declară sau ascund. Moleculele care le compun reprezintă biletul de intrare, cheia către alte subiectivități, către alte corpuri, către alte culturi. Ne conectează cu necunoscuți, cu indivizi cu care poate nu schimbăm nici o vorbă, deși îi percepem prin miros, astfel că, mirosindu-i atunci când trec pe lângă noi pe stradă precum cometele care lasă în urmă o „coadă” de gaze și praf sau când suntem într-un spațiu închis, la sală de exemplu, ajungem cumva să-i cunoaștem altfel, să-i

cunoaștem chimic. Mirosul lor ne deschide o ușă către regatul lor privat, către lumea lor intimă.

Să nu uităm însă: mirosurile conectează, dar și separă sau îndepărtează. S-ar schimba oare degradata noastră evaluare socială a mirosurilor în ziua de azi, când „miros“ se leagă de „miros urât“, dacă am putea vizualiza moleculele eliberate de propriul corp, de ceea ce mâncăm, de animale, haine și obiecte ca pe niște nebuloase colorate care ne învăluie și ne interconectează cu toți și toate? Poate. S-o întâmpla într-un univers paralel.

Până atunci trebuie să ne conformăm cu mirosurile realității noastre care, precum o monedă, au două fețe: atrag sau resping, plac sau displac. La fel se întâmplă în actul de a mirosi. Pe de o parte, actul de a mirosi este biologic. Rezultat a milioane de ani de evoluție, detectăm posibile amenințări la adresa sănătății noastre în anumite mirosuri respingătoare, ca mâncarea stricată, corpuri în descompunere sau excremente. Pe de altă parte, interpretarea și reacția la mirosuri e ceva cultural: încă de copii, suntem educați într-un anumit „gust“ nazal, pe care cultura noastră îl consideră bun sau rău. Numai că, orice ar zice publicitatea, nu există mirosuri „bune“ sau „rele“. Nu e vorba de trăsături inerente moleculelor. Toate mirosurile sunt construite din punct de vedere individual și social. Câinilor nu li se pare respingător niciun miros: experimentează lumea ca pe un peisaj multidimensional plin de mirosuri interesante și legate între ele.

Astfel considerate, mirosurile pot fi deconstruite și denaturate aidoma unor concepte sedimentate de-a lungul secolelor, cum ar fi cel de gen. Nu ar fi ceva nou: acum am uitat, dar mii de ani s-a crezut că femeile miroseau și cu vaginul sau uterul. Drept care, medici precum Hipocrat prescriau, în Grecia antică, comprese parfumate pentru a asigura fertilitatea și descendența.

Vechile istorii olfactive ne ajută să vedem cu ochi (și nas) noi lumea olfactivă prezentă. Gândindu-ne la mirosurile de ieri și de azi, ne gândim la noi – cine suntem – și la cei pe care îi iubim sau îi disprețuim. Ne face să nu mai idealizăm, să dezvrăjim istoria, încetând să vedem în personalitățile ei – cele pe care ni le amintim, dar și milioanele de cei pe care i-am uitat – niște îngeri asexuați, niște iluștri inodori; de asemenea, ne ajută să ne valorizăm actualele și complexele orașe faptul de a ști că până cu 150 de ani în urmă – înainte de inventarea antitranspirantului, a șamponului, a pastei de dinți, a purificatoarelor de aer și a deodorantului ambiental – oamenii și străzile ticsite de munții de bălegar lăsat în urmă de miile de cai puțeau ca naiba. Cel puțin după standardele actuale.

În ciuda ignoranței noastre olfactive și sub imperiul represiunii senzoriale moderne, în fiecare dimineață după ce ne trezim, în mare parte a lumii, înainte de a ieși din casă ne stropim axilele cu microparticule de aluminiu de parcă ar fi lucrul cel mai firesc. Folosim mirosuri ca să acoperim alte mirosuri: le acoperim, le mascăm, le urmărim ca să le reducem la tăcere și să le ștergem. De ce? Cum am ajuns aici?

Mirosirea trecutului ne leagă inevitabil de viitor: în același ritm în care ghețarii se topesc ne îndreptăm spre o societate tot mai dezodorizată, spre un viitor olfactiv stins. O distopie pentru simțurile cucerite de miresme artificiale, care ne îndrumă ideile, emoțiile și concepțiile pe care le avem despre ceilalți, despre lume.

„În spatele lucrurilor celor mai banale se ascunde un mare mister“, spunea scriitorul J.G. Ballard. Tot așa și cu mirosurile care, în afară de fiori de plăcere sau îngrețoșări și scârbă, stârnesc dezbateri fenomenologice. În *A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge* (1710), filozoful irlandez George Berkeley a formulat primul – cel puțin

în scris – întrebarea: „Dacă un copac cade în pădure și nu e nimeni să-l audă, produce oare acesta un sunet?” Întrebarea cu alură zen se aplică și dimensiunii aromatice: dacă nu e nimeni ca să perceapă un miros, oare miroase? Pentru puriști, răspunsul e un „nu” hotărât: mirosurile sunt percepții, iar faptul că o moleculă de alcool feniletic miroase a trandafir e o funcție a creierului nostru, nu o proprietate a moleculei. Argumentație care prezintă totuși niște fisuri. Păcătuiește prin antropocentrism, cu alte cuvinte concepe omul ca epicentru al Universului și ignoră rolul crucial pe care îl joacă mirosurile, de exemplu, ca mijloc de comunicare între plante și animale.

Să nu uităm că trăim într-o lume a materiei, o lume a chimiei, o lume făcută din molecule. Despre care știm încă foarte puțin. Abordând-o din perspectiva mirosurilor, ne îndeamnă să vrem s-o înțelegem mai bine, mister după mister. „Deși cunoașterea lumii antice sporește zi după zi, ceea ce putem ști despre trecut nu va fi decât o fracțiune din ceea ce ne-ar plăcea să știm – a scris istoricul Robert Garland. Asta însă nu trebuie să ne împiedice să punem întrebări impertinente.”

Exact despre asta e cartea de față: despre a scutura dogmele și a zgâlțâi ideile de-a gata prin întrebări neadecvate și îndoieli incomode venite din imaginație și dintr-o curiozitate lăsată liberă. Cum miroseau dinozaurii? Dar vechii egipteni? De unde ideea că iadul e un loc sulfuros și pestilențial? Ce arome pluteau în piețele din Atena, în timpul orgiilor romane, pe străduțele înguste medievale, pe coridoarele palatului de la Versailles, în timpul banchețelor lui Moctezuma, în sala Consiliului din Buenos Aires pe 25 mai 1810? Când și de ce n-au mai fost tolerate mirosurile neplăcute, care veacuri la rând fuseseră ceva obișnuit și cotidian în orașe și în ceea ce privește corpul? Cum s-a ajuns la ideea că mirosurile transmit boli? Ce

miros au spațiul și Stația Spațială Internațională? Care e viitorul mirosului? Cum spunea matematicianul și marele popularizator al științei, polonezul Jacob Bronowski, în cartea sa *Ascensiunea omului*: „Pune o întrebare impertinentă și vei obține un răspuns pertinent.“

Odorama nu e nici manual fiziologic, nici ghid aromatic. E mai mult decât atât, e un florilegiu de povești uimitoare – politice, economice, culturale, epidemiologice, sanitare – care leagă trecutul, prezentul și viitorul prin intermediul dimensiunii olfactive a realității noastre. Mai mult decât o carte de știință, e un cabinet de curiozități, o poveste incitantă despre lume care scoate la lumină legătura noastră intimă – fizică, emoțională, existențială – cu timpul și spațiul, cu ceilalți, cu noi înșine.

Cu fiecare respirație, Universul pătrunde în noi, iar noi pătrundem în Univers. Nu există separație. Nu există limite. Pielea noastră nu mai este granița, limita experiențelor noastre. Ne-am născut exploratori, aventurieri ai necunoscutului. Așa că hai să ne apropiem de buza prăpastiei! Și să mirosim!

CUPRINS

Introducere. Toate mirosurile lumii.....	9
I. MIROSURI DE IERI	21
Primul miros. de la Big Bang la inventarea focului	23
Miroase a dinozaur stătut.....	26
Mirosuri ale strămoșilor.....	29
Să respiri ziua de ieri.....	34
Mumia parfumată. Aroma Egiptului Antic.....	37
Trei mii de ani de singurătate	40
Regatul tuturor aromelor.....	45
Importanța de a mirosi bine.....	50
Dialoguri olfactive	52
Axila lui Aristotel. Mirosuri vechi, mirosuri grecești	55
Băi publice și curățenie corporală	59
Aromă de campion	61
Sudoarea zeilor.....	62
Origini parfumate, conexiuni divine	64
Filozofii mirosului	67
Diagnostic cu nasul și ciudatul caz al uterelor rătăcitoare.....	69
Jocul de-a pata invizibilă	74
În drum spre capătul lumii.....	76
Toate mirosurile duc la Roma. Aroma imperiului	80
Redescoperirea olfactivă a Romei	83
Osmologii latine.....	87

Banchetul parfumat	89
Învățăturile latrinelor	91
Viața acvatică	93
Cu ce să-ți ocupi nasul	95
Precum pe pământ, așa și în cer. Mirosul îngerilor (și al iadului)...	102
Scara de arome către Dumnezeu	104
Mirosul celor drepți	106
Mirosul sfinților, între isterie și imaginație olfactivă.....	109
Unsul.....	112
Mirosul răului, iadul cel temut	115
Șarpele care a înghițit lumea. Ora ciumei	122
Duhoarea, duhoarea!.....	125
Aer stricat.....	126
Sfârșitul e aproape	128
Profilaxie pentru nări	130
Alte leacuri.....	133
Masacrul evreilor	133
Prima rețea socială. Drumurile tămâii, piperului și mătăsii	136
Din Yemen, miresmele	137
Ei, ceilalți	140
Drumul parfumat	142
În căutarea aurului negru	144
Motorul marilor descoperiri.....	146
Ombilicul aromatic al lumii	149
Măștile Regelui Soare. Imperiul parfumului	151
Amintiri din Constantinopol.....	154
Jocul aparențelor	158
Regele parfumat.....	161
Palatul mirosurilor.....	163
Voma care a parfumat lumea.....	165
De la pasiune la respingere	167
Nărilor deschise ale Americii Latine. Șocul olfactiv al Conquistei... 170	
Invazia tăcută	174
Hrana divină.....	175
Remedii magistrale.....	177
Fetidul și sublimul.....	178
Luminat, măturat, spălat	179

Mirosuri grafice.....	180
Între frumusețe și repulsie.....	181
Marea pestilență americană	183
Contraatacul	184
II. MIROSURI DE AZI	187
Războiul împotriva mirosului. Progresul igienist și dezodorizarea Parisului.....	189
Politica mirosurilor.....	192
Nasul împăratului.....	196
Tăcere olfactivă	198
Vigilență și pedeapsă.....	200
Marea putoare. Londra, epicentrul pestilențial al lumii	206
Calamități, monștrii focului și corn de inorog pisat	208
Copiii mirosului.....	212
Urechi surde, nări în alertă.....	214
Noul aparat digestiv al Londrei	216
Ce nu s-a dus cu apa.....	217
Orchestra invizibilă. Buenos Aires, de la colonie la orașul celor o mie de mirosuri	220
Primul infern	226
Inima întunericului.....	229
A doua piele.....	233
Celălalt eu. Stigmatizare odoriferă și fiziologia mirosului urât	236
Asfixia.....	239
Mirosul discriminării.....	241
Granițele răului	243
Duhoarea ororii.....	245
Judecățile nasului.....	247
Anatomia scârbei	248
Aroma rușinii. Cele o mie și unu de mirosuri ale corpului omenesc.....	252
Marele distrugător.....	255
Deșerturi, păduri și peșteri.....	259
Bule de spermă și picioare de brânză	263
Miros de glandă adolescentă, adultă și bătrână.....	266
Fata care a convins lumea că mirosea urât.....	268

Vânturi din sud. Anatomia flatulențelor	274
Enciclopediști ai flatulențelor	279
Democrația intestinală	281
Vulcanologie intestinală	283
Resorturile timpului. Memoria olfactivă	286
Cosmologia interioară.....	289
Să aspiți istoria	293
Cel mai adictiv miros din universul cunoscut.....	296
Dușmanii nasului.....	298
Cuvinte mute, arome orfane. Limbajul natural al mirosurilor	302
Scrisori parfumate.....	307
Miroase a spirit literar	311
În vârful nasului.....	313
Osmologii de ici și de colo. Diversitate olfactivă.....	320
Mirosurile sufletului.....	325
Coloanele aromatice ale lumii.....	328
Diferiți, dar egali.....	330
Statele dezodorizate ale Americii	333
Țara „Aromei-Răsare“.....	335
Relativism nazal.....	337
III. MIROSURI DE MÂINE	341
Constanta universală. Cosmosul și mirosurile sale	343
Știința micțiunii.....	345
Mirosul spațiului.....	349
Infinitele mistere ale lunii.....	351
O galaxie de mirosuri.....	352
Vânătorul ascuns. Marketing olfactiv	355
Pentru nasul domnului și bulbul olfactiv al doamnei.....	359
Mirosuri care vând	362
Cronograme parfumate	364
O gură de viitor. Tehnologie și miros.....	368
Aroma biților	374
Hackerii creierului.....	377
Copoi metalici și sonate de mirosuri	379
De profundis. Mirosul bolii.....	381
Mirosul nebuniei.....	385

Amprente olfactive și mirosuri uitate.....	386
Nări electronice, superșobolani și o femeie specială	388
O lume pierdută. Mirosuri dispărute și încercări	
donquijotești de a le resuscita	391
Vânătorii de fructe	393
A doua creație	396
Cum să invoci mirosurile-fantomă	398
Sintetice versus naturale	399
Moartea mirosului. Arhive olfactive pentru eternitate.....	404
Cabinete de curiozități intangibile	407
Cartografie evanescentă și arhive de emoții	409
Sfârșitul eternității	413
Mirosuri ale unui viitor îndepărtat	415
Bibliografie.....	419

WITH LOVE,
BAROQUE

 SAVOIR-VIVRE®

O colecție de formare și rafinare a personalității, *à la légère*, fără nicio declarație de intenție programatică.

Enciclopedii și alte lucrări capabile să corecteze micile imperfecțiuni și să răspundă la marile întrebări cu grație, umor și inteligență, pentru cititorii care își caută bucurii oneste într-o lume a speranțelor amânate.